

GERAAS EN GERUIS

JEAN PAUL VAN BENDEGEM

GERAAS EN GERUIS

Een pleidooi voor imperfectie

Houtekiet

Antwerpen / Amsterdam

© Jean Paul Van Bendegem / Uitgeverij Houtekiet, 2022
Houtekiet, Schaliënstraat 1 bus 11, B-2000 Antwerpen
info@houtekiet.be
www.houtekiet.be

Opmaak www.intertext.be
Omslag Studio Rubio

ISBN 978 90 8924 486 4
D 2022 4765 16
NUR 740

Uitgeverij Houtekiet vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Bij de samenstelling van deze uitgave werden illustraties ontleend waarvan wij de bron niet hebben kunnen achterhalen. Mogelijke rechthebbenden kunnen zich tot de uitgever wenden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission of the publisher.

Inhoud

1 | Inleiding 1 (objectniveau) 7

2 | Inleiding 2 (metaniveau) 25

Eventueel een doctoraat? 33

3 | Een boek ligt op de tafel (objectniveau) 39

Brengen regels de redding? 45

De beschrijving van een ding is het ding zelf? 57

Maar wat staat er eigenlijk in? 61

Inhoud, volume, body, betekenis... 66

Het tentaculaire boek 73

4 | Homo Classificans revisited (metaniveau) 87

Dit hier, dat daar 93

De wereld is opgebouwd uit... 103

Volledig en volmaakt zal mijn kennis zijn 114

De Ultieme Classificatie (UC) bestaat niet 123

Ceci n'est pas une classification 127

Anekdotisch besluit 132

5 | De bibliotheek van Babel, nog één keer (fictie) 135

Opening 135

Over klassementen 139

Het lezen waard 147

Een architectonische verkenning 152

Afronding 157

6 | We moeten het over entropie hebben (metaniveau) 159

Waarom entropie niet voldoet 162

Van gesloten naar open systemen 166

Complexer en complexer ("Curiouser and curiouser", zei Alice) 176

Ruis is (dan toch) onvermijdelijk 180
Het entropische gevecht 186

7 | Tot in het kleinste detail (metaniveau) 191

Een bericht in de krant en een artikel in een wetenschappelijk tijdschrift 191
2MD & UG 198
Algoritmetje algoritmetje in de cloud wie is... 202
Leren in de diepte, veel en snel 207
Welkom in Murphytopia 212
I ♥ geruis en geraas 218

8 | In de wolken (metaniveau) 223

Een wolk classificeren 223
De virtuele wolk 226
Kunstwolken 229
Een alledaagse wolk 233

9 | Jupiter and Beyond the Infinite (object- en metaniveau) 239

“Hi, Dave, how are you today?” 239
Heel grote maar toch eindige getallen 242
Een kosmos op schaal 246
De grote sprong(en) voorwaarts 253
Het onvoorstelbare oneindige voorgesteld 258
Platoonse ruis van het oneindige 264

10 | In de coulissen (metaniveau *and beyond*) 273

Verantwoording 273
Hoofdstuk 1 276
Hoofdstuk 2 283
Hoofdstuk 3 289
Hoofdstuk 4 300
Hoofdstuk 5 318
Hoofdstuk 6 321
Hoofdstuk 7 326
Hoofdstuk 8 332
Hoofdstuk 9 337
Boekstuk 10 Hoofdstuk 10 Boekstuk 10 Hoofdstuk 10 ... 344
Hoofdstuk 11 345
Hoofdstuk 12 346

11 | Besluit 1 (metaniveau) 351

12 | Besluit 2 (objectniveau) 357

INLEIDING 1

In de garage staat een rek (objectniveau)

In de garage van ons huis staat een metalen stapelrek van zeer goede kwaliteit. Zwart gelakt tegen een witgeschilderde achtergrond. Dat wit is verre van perfect. Die kant van de garage is een buitenmuur, slecht afgewerkt en het huis is oud, op weg naar een eeuw. Isolatie is niet echt een begrip dat je associeert met het interbellum, maar de gedachte was wel dat het rek zelf een mooie manier van beschermen zou zijn, tenminste als het vol zou staan met dozen, gevuld met papier. Archiefdozen, zo heten ze op de gespeciali-

seerde website van kantoorbenodigdheden. Dat beviel mij zeer omdat het toch de bedoeling was dat het metalen stapelrek uiteindelijk de drager zou worden van het prachtige label 'archief'. Want dat zou het worden. Een alternatief voor de openingszin had "In de garage staat een archief" kunnen zijn. Maar dat klinkt niet goed. Want laat het woord 'archief' vallen en mensen hebben een beeld voor zich. Doorgaans van iets heel ouds, vaak ondergronds, in kelders, geur van schimmel, uit elkaar vallende documenten, te fragiel om nog iets mee aan te vangen, niet meer te ontcijferen, aan elkaar klevende geschriften, een klont onleesbare letters en, kers op de taart, een veel te felle neonverlichting waarvan, alsof het in het ontwerpplan stond, er zeker één flakkert. En dat is het zeker niet. Bovendien beantwoorden heden-

daagse archieven allang niet meer aan dat beeld. Laten we wel nuchter blijven: het is maar een garage. De auto staat er (voorlopig nog), een paar kleine rekjes voor drank en voedsel, veel spullen voor de katten en nog wat rommel. Neen, de werktuigen zijn in een apart rek te vinden dat opgesteld staat in wat we zelf het 'chauffagekot' noemen. Net genoeg ruimte voor de verwarmingsketel en een rek, ook metaal en van dezelfde firma.

Dus een doodgewone garage, een beetje aan de grote kant maar dat heeft te maken met de vorige bewoners. Op het gelijkvloers was een firma gevestigd en wat wij nu de garage noemen was toen onderdeel van de fabrieksruimte. Wat dus eigenlijk wel betekent dat het niet echt om een garage gaat, dat hebben wij ervan gemaakt. Wat mij wederom doet twifelen aan de openingszin. Zou "In een ruimte van ons huis staat een metalen stapelrek van zeer goede kwaliteit" niet beter zijn? Hoewel, de klank van deze zin komt mij vrij en te abstract over. De lezer vraagt zich af waarom ik zo behoedzaam ben en weiger om de ruimte te benoemen. Het beeld doemt op van een totaal lege ruimte waarin zich niets anders dan een rek bevindt. Het zou een installatie van Joseph Beuys → kunnen zijn. Wat niet goed zou zijn, want dan vormt de ruimte zich om tot een museum en dat klinkt hopeloos fout: het gaat om een archief, niet om een museum. Hoewel ik bij momenten twijfel.

*Korte onderbreking, hoewel amper begonnen. Wat is dat met die pijl? Eigenlijk heel simpel. Om redenen die hopelijk nog voldoende duidelijk zullen worden, wilde ik geen klassiek eindnotenapparaat. En ook geen klassieke bibliografie. Daarom is hoofdstuk tien een bizarre mengvorm geworden waarin bibliografische verwijzingen opgenomen zijn, waarin zaken in de rest van het boek toegelicht worden maar zonder het daarbij te laten. De uiteenzettingen die met een bepaald hoofdstuk te maken hebben vormen zelf een samenhangend geheel en dus een te lezen tekst, eerder dan een te raadplegen bronnenapparaat. Hoofdstuk tien wordt daardoor een hoofdstuk op zich dat als onderwerp het gehele boek heeft. Daarom verdient het ook een eigen naam en dat is, naar analogie met hoofdstuk, *boekstuk* geworden. De inhoudstafel heeft het al laten zien maar in boekstuk tien komt hoofdstuk tien ook voor. Maar is het daar dan nog een boekstuk of eerder een hoofdstuk? Boekstuk tien opent gelukkig met een verantwoording voor deze absurde werkwijze.*

Het is natuurlijk wel een teken van elementaire beleefdheid om in de andere hoofdstukken wel aan te geven indien in boekstuk tien over dit of dat iets gezegd wordt. Dat is de betekenis van '→' (als alternatief gebruik ik heel soms de uitdrukking 'in de coulissen', wat ook aldaar wordt uitgelegd). Waarom geen nummers of iets anders opsommends? Omdat ik de associatie met de klassieke versie te allen prijze wil vermijden. Wat ik daarentegen wel respecteer is de volgorde. Over een vroegere pijl wordt in boekstuk tien eerder gesproken dan over een latere pijl. Het kan evenwel dat er een fragment tussen staat dat met geen enkele pijl iets te maken heeft, een fragment dat noodzakelijk is voor de continuïteit van de tekst. Dus waar de pijl naar verwijst moet de lezer zelf ontdekken. Misschien ontstaan er wel verbanden die ikzelf helemaal niet had voorzien. Zoals het hoort bij een goed boek. *Einde korte onderbreking, hoewel amper begonnen.*

Ondertussen is het stapelrek al redelijk goed gevuld. Ik ga te snel. Beantwoord ik beter niet eerst en vooral de vraag waarom ik een archief nodig heb? De maten en formaten volgen wel. Maar eerst dit. Naast de garage is mijn werkruimte, mijn 'bureau' zoals het heet. In wezen een vrij eenvoudige ruimte. Langs drie muren boekenrekken van vloer tot plafond en een glazen wand die een zicht biedt op het kleine tuintje dat voor een stationsbuurt gigantisch mag genoemd worden. In de ruimte zelf een klein zithoekje, tafeltje en twee rieten zeteltjes, en een enkel meubelstuk, het bureau zelf. Van een grootse eenvoud: zwart metalen frame, vier poten en een zwart met hout gelamineerd blad. Daarop de computer met de nodige accessoires. En dan boeken en tijdschriften, veel, heel veel boeken en tijdschriften. De rekken zitten vol, het bureau ligt vol, een zeteltje en het tafeltje liggen vol en op de vloer zijn boekentorens ontstaan, gemiddelde hoogte een meter, wat betekent dat de stabiliteit niet altijd gegarandeerd is. Op een bepaald moment werd bewegen in mijn werkruimte niet meer zo evident. De oplossing lag voor de hand en elke architect wordt week als de woorden "ruimte maken" worden uitgesproken.

Het is wel grappig. Het gaat niet zozeer om ruimte maken als wel om leegte scheppen. Hoe onmogelijk klinkt zo'n opdracht? Wat heb je gedaan deze namiddag? Ik heb leegte geschapen. De God van *Genesis* (en menig ander ontstaansverhaal) heeft vooral veel zaken van elkaar onderscheiden en daardoor steeds meer dingen toegevoegd. Een inde-

lende en klasserende god, een *deus classificans* →. In de eerste twee hoofdstukken van de Bijbel staat nergens dat God op een dag een aantal dingen heeft weggenomen om weer ademruimte te hebben of, wie weet, om een betere oplossing uit te proberen.

Een alternatieve Genesis, eerste hoofdstuk: 1 In den beginne was er veel, veel te veel, zo veel dat geen wezen van een wezen te onderscheiden viel. 2 En God zag dat het niet goed was en zo ontschiep hij de leugen en de kwaadheid en de leegte die ontstond liet hij leeg want zo zag God dat het goed was. 3 Zo eindigde de eerste dag en nog steeds was het te veel en te vol en te gevuld. In dagen die geen dagen meer waren, ontschiep God het oneindige opdat de mens nooit kennis zou hebben van wat hem, man noch mannin, niet gegeven was om te begrijpen. 4 En ziet, God ontschiep ook de woorden die in overvloed in het al waren en verwarring en woestheid en nodeloze strijd zaaiden en toen voor het eerst viel de stilte en God hoorde dat het goed was. 5 Er zij nog minder en God schiep meer ruimte voor de leegte der leegten, alles is leegte, totdat het oog door het vele niet meer werd vermoeid en Hij het goed vond. 6 En zo aanschouwden man en vrouw het zijn dat geen zijn is en aanschouwden zij de perfectie. En het was God te moede want zo zouden zij hovaardig worden en vijand Gods. 7 En het was God te moede dat Hij tot scheppen bewogen werd, licht en donker, aarde en hemel, vogel en vis en al wat de mens verwarren zou.

Goed, toegegeven, in de originele versie, een paar hoofdstukken verder, moet de bijna voltallige mensheid eraan geloven, op één familie na met een boot en een dierentuin. Dat is de gemakkelijke manier van leegte scheppen. Er is al iets en dat iets neem je weg. Dat is interessant: om te zien dat er ruimte gemaakt is, moet je weten dat er daarvoor iets was op de plaats waar nu de leegte is. Wie dat niet weet, kan zonder probleem een ruimte binnenstappen en verklaren dat ze vol is hoewel er een pak leegte kan bijgekomen zijn. Daarom ook geven we het curieuze antwoord “Je had het moeten gezien hebben zoals het was, dat was pas vol!” Veel leegte wordt blijkbaar niet gezien, niet omdat er niets te zien is, dat zou in orde zijn, maar omdat de leegte ondergeschikt gemaakt wordt aan wat er is. Leegte wordt een schaduw en geen ding op zich. Is dat het? Werpt elk bestaand ding een schaduw om te laten zien dat er achter elk ding een leegte schuilgaat? Zo bekeken, toch ook weer niet zo gemakkelijk. Nog een poging.

Hoe neem je iets weg? Op tafel ligt een boek. Je neemt het boek weg en de tafel is leeg (als er niets anders op tafel ligt). Je hebt nu een boek in jouw hand en wat doe je ermee? Zeker niet terugleggen op tafel. 'Terug' geeft aan dat je een situatie herstelt, de leegte is weg. Heb je daar al ooit bij stilgestaan? Dat je, als je een leegte invult door er een object te plaatsen, daarmee de leegte vernietigt? Dat de positieve handeling van een toevoeging ook destructief is? Dus niet op tafel, ook al kan het een andere plek op de tafel zijn dan de oorspronkelijke. Behalve dat, staan evenwel alle opties open. Zoiets moet je systematisch aanpakken, anders loop je verloren, ik toch in ieder geval. Eerste keuze: blijft het boek al of niet voortbestaan?

Mogelijkheid één: je vernietigt het boek. De hoe-vraag schuiven we even opzij. Alleen dit: denk niet meteen aan een verbranding, een moderne variant is het boek volledig inscannen en dan het boek verbranden (als afvalproduct in een verbrandingsoven). Wat gek. De elektronische versie heeft in principe een veel langere levensduur dan het papieren boek, dus heeft het boek een bijna-eeuwigheidsstatuut gekregen hoewel het eindigt bij het afval. De eeuwige boekenziel heeft het tijdelijke boekenlichaam verlaten? Zoiets? Of reïncarnatie? Een goed boek komt terug als een beter boek maar een slecht boek wordt pulp-literatuur, wat zowel betrekking heeft op de inhoud als op de fysieke drager, van pulp zijt gij gemaakt en tot pulp zult gij wederkeren. Ik hou het nog even bijbels.

Mogelijkheid twee: het boek blijft in leven. Dat leidt tot een tweede keuze: blijft het binnen bereik of niet? Dat hoeft niet meteen ruimtelijk gedacht te worden. Er kunnen vele redenen zijn waarom iets onbereikbaar wordt. Je kan het boek aan een bibliotheek in Melbourne, Australië schenken maar als je het verkoopt aan een ander dan wordt die ander de persoon die beslist over de toegankelijkheid. Het is niet langer jouw bezit, hoe ruimtelijk dichtbij het boek ook is. Dus kan bereikbaarheid het best gegarandeerd worden door niet zozeer ruimtelijk nabij te zijn maar wel in een ruimte waar je vrij toegang hebt. Het eigen huis bijvoorbeeld. Of een gehuurde garagebox. Of een opslagplaats bij een verhuisfirma. In mijn geval het eigen huis. Nabij? Zeker want, ik schreef het al, bureau en garage liggen naast elkaar. Waarom noem ik het dan geen uitbreiding van mijn bureau? Een architect zou meteen de mogelijkheid zien: die muur daar weg, dan ontstaat er hier een leegte en zo komen de ruimtes samen en

scheppen we één groot bureau. Dat de twee ruimtes duidelijk van elkaar onderscheiden zijn is een cruciaal element in dit ontstaansverhaal, niet van het al maar van dit niemendalletje. ‘Genesis van een archief’, dat zou pas een pretentieuze openingszin geweest zijn. Zouden de ruimtes niet onderscheiden zijn dan maak je ook geen leegte. Je vergroot alleen maar bestaande leegtes. Zie je? Stel dat mijn bureau verdubbelt in oppervlakte. Ik kan boekentorens verplaatsen in die nieuwe ruimte maar eerder dan leegtes te scheppen ga ik ze herschikken. Het bewegen in het nieuwe bureau kan vlotter verlopen, maar dat is meer een gevolg van het herschikken, niet van het maken van leegte in een bestaande ruimte. Hoe dan ook, het klopt niet. Let wel, later is mij duidelijk geworden dat wat hier staat helemaal naast de kwestie is. Maar tijdens het concipiëren nog niet. God wist ook niet dat de mens zo’n tegenvaller zou blijken te zijn. Ik voel mij in goed gezelschap. Onderscheiden ruimtes dus.

Eén ding was duidelijk: het zou over veel materiaal gaan. Niet een paar boeken, een paar jaargangen van tijdschriften, maar een massa van beide. Alleen een stevig rek kon enige jaren soelaas bieden. Wat het ook geworden is. De totale lengte bedraagt 5,25 meter en de hoogte 3 meter. De diepte is ook niet mis, 60 cm, daar moet je al het een en het ander in kwijt kunnen. Het geheel is opgedeeld in zeven pijlers met elk vijf schappen, dus vijfendertig ‘plaatsen’ in totaal.

Een plaats heeft een omvang van 75 cm lang, 60 cm breed en 60 cm diep. In zo’n plaats passen met een zekere speelruimte vier dozen van het volgende formaat: 33 cm lang, 27 cm breed en 47 cm hoog. Dit is al een mooi formaat. Om een idee te hebben (dit zou zo in een reclamecatalogus kunnen te vinden zijn): een gemiddeld boek heeft een lengte van 24 cm, een breedte van 16 cm en een dikte van 3 cm. Een dergelijk modaal boek heeft dus een volume van ongeveer 1150 cm^3 . Maar een archiefdoos heeft een volume in de orde van afgerond 42.000 cm^3 . Delen door elkaar en afgerond verschijnt er 36. Zoveel boeken passen in één doos. Al wie iets heeft met cijfers, weet ondertussen allang dat er in het rek in totaal 140 archiefdozen passen, dus als het alleen maar boeken waren dan zou ik er een slordige 5.000 kunnen archiveren. Niet zo geweldig? Hoe heet het ook alweer? In perspectief plaatsen, dat is het. Ik word, volgens de levensverwachting van een witte, heteroseksuele man in dit deel van de wereld, tachtig en ben beginnen ‘echt’ lezen vanaf mijn vijftiende levensjaar. (Hoezo, *echt* lezen? Voor vijf-

tien waren het vooral stripverhalen en dan nog de ‘grote’ reeksen, *Suske en Wiske*, *Nero & co.*, *De Rode Ridder* ... en ook nog de homoerotische verhalen van piloot Biggles.) Dat betekent vijftien jaar lezen. Neem aan a rato van een boek per week, dat zou ik al meer dan fantastisch vinden, dus een vijftig per jaar. Wat een totaal oplevert van vijftien jaar vijftig, zijnde 3.250 boeken. Daar wordt een mens toch even stil van. In dat rek zouden zonder probleem alle boeken kunnen passen die ik in een leven bij elkaar heb gelezen, ik zeg niet: heb onthouden. Als het meevalt, is er de herinnering van het gelezen te hebben, er eventueel van genoten te hebben en vervolgens wordt ze onbetrouwbaarder. Met de jaren een herinnering van een herinnering. “Ik denk wel dat ik het gelezen heb want ik heb nog de vage herinnering dat ik jaren nadien nog heb kunnen nagenieten, dat weet ik nog wel maar het kan ook een ander boek geweest zijn.”

De toestand op het ogenblik, 4 augustus 2020, is dat 112 gevulde dozen een plek gevonden hebben in een van de plaatsen. Het rek zit dus zoals gezegd al redelijk goed gevuld. Nog 7 van de 35 plaatsen zijn beschikbaar voor de resterende 28 dozen. Als ik omgekeerd reken en vasthou aan die tachtig jaar, dan heb ik nog dertien jaar te gaan, wat neerkomt op, afgerond, twee dozen per jaar voor de rest van mijn leven. Dat levert al een curieuze observatie op. Sedert een paar jaar gaan alle jaargangen van alle papieren tijdschriften waarop ik een abonnement heb, rond de vijftientig zijn dat er, in het archief. Dat levert ongeveer, hoe gek het ook moge klinken, twee dozen op. Dat klinkt niet goed. Want dat betekent dat ik het rek zal vullen enkel en alleen met jaargangen van tijdschriften. Maar wat dan met de boeken? Dan toch maar het bureau laten vollopen tot ik nergens meer op of onder kan? Compenserend is het een behoorlijk bizarre gedachte dat mijn levens-einde zou kunnen samenvallen met de laatste doos die het rek vervolledigt. Het rek is vol, mijn leven is leeg. Ja, ik besef het, de gedachte is zeer verleidelijk: het lijkt alsof ik van een reëel levend wezen getransformeerd ben in een object, een volgestouwd archiefrek. Ben ik soms een monument voor mijzelf aan het bouwen? Is dat mijn streven naar onsterfelijkheid? Wat een volslagen idiote gedachte. Een alternatieve vorm van reïncarnatie: de dood overwinnen door terug te komen als een zwartgelakt metalen rek, vol met dozen, vol met boeken en tijdschriften, van vlees en bloed naar bedrukte en zwartgekaderde pulp. Hoewel niet uitsluitend pulp. Er zijn nog een paar dingen die een plaats hebben gevonden in wat nu meer begint te lijken op een mauso-

leum-zonder-inhoud, een iets te lugubere gedachte die ik liever afwijs. En die paar dingen die helpen daarbij. Men leest ‘een paar dingen’ als een extreme vorm van een *understatement*, wat zo meteen zal blijken.

Het klinkt gek maar mijn eerste beeld van het toen nog lege archief – ik hou het etiket verder aan maar probeer maximaal te weerstaan aan het bezittelijk voornaamwoord – was om te komen tot een mooi homogene opvulling van elke plaats met netjes vier dozen (van hetzelfde type) erin en in elke doos tijdschriften en/of boeken. Klaar, eenvoudiger kon toch niet. Zo ben ik er toen ook aan begonnen. Dat leverde meteen een eerste concreet probleem op: hoe weet ik wat waar zit? Dat is een van de leuke dingen van het ouder worden (ik heb daar een boek over →), het diep doorgedrongen besef dat het geheugen een uitermate grappig ding is dat zich rot amuseert, vaak in tegenstelling tot de eigenaar ervan, als die laatste uitdrukking iets betekent, hoe kan je een geheugen bezitten? De kwestie is niet zozeer dat je iets leest, een naam ziet staan en die naam wil onthouden, zo simpel gaat dat niet. Dus wat doe ik? Ik pas een van twee strategieën toe: ofwel een paar keer herhalen ofwel een trucje bedenken om de naam te kunnen regenereren als de vraag zich stelt.

De eerste strategie is flauwekul, dat heb ik al geleerd, of je moet de vaak fonetische associatiewolk meerekenen. Kennen we allemaal niet dit type gesprek →?

A: “Kom, de naam van die acteur in die film met die andere acteur, je weet wel wie ik bedoel?”

B: “Wacht, bedoel je die Amerikaanse, wat oudere acteur die ook heeft gespeeld in [hier volgt nu een concrete titel van een bestaande film]?”

A: “Ja, die, goh, ’t is iets met een ‘d’ ... of een ‘p’, dat kan ook.”

B: “Ah, ik dacht eerder aan een ‘f’ of, neen, een ‘g’.”

A: “Is zijn voornaam niet Paul, daar ben ik zo goed als zeker van.”

B: “Of John?”

A: “Zeg, het gaat hier wel niet over The Beatles, dus George en Ringo hebben er niets mee te maken.”

Indien er geen internet voorhanden is, blijft het spartelen en dan nog. Er is een bepaald punt waarop het een erezaak wordt, ik moet dit weten! Het zal wel een vorm van vooruitgang zijn dat we een erezaak

maken van het functioneren van het geheugen en niet meer van de goede naam van de familie. Met de suggestie van een letter, transformeert het gesprek zich in een raad- en gisspel. De ene na de andere naam wordt voorgesteld en soms treedt er een vorm van herkenning op. We zeggen dan ook: "Ja, zo iets, maar het is niet helemaal juist." Is dat niet fantastisch? Je weet het niet maar je herkent wel wat het niet is. Hoe werkt dat? Uiteindelijk, een paar dagen later of na een verkenning op internet komt het antwoord. Het ergste aan deze methode is niet het proces zelf van de herinnering maar vooral het feit dat op het ogenblik dat je je hebt voorgenomen deze naam nooit meer te vergeten, je het gevoel hebt dat dat inderdaad zo is. Het is onvoorstelbaar hoe goed we zijn in het onszelf schaamteloos overschatten. (Het klassieke voorbeeld zijn autochauffeurs die zichzelf veel te vaak tot de categorie van de competenten rekenen, wat flagrant wordt tegengesproken door het aantal ongevallen op de weg.) Met ouder worden groeit het besef dat we het toch maar best ergens noteren want binnen een paar dagen ben je het weer kwijt.

De tweede methode daarentegen helpt wel. Een zotte associatie bedenken, een verhaaltje dat soms veel langer uitvalt dan de naam zelf, zodat je je afvraagt waarom het zoveel gemakkelijker was om dat te onthouden? Het moet toch meer neuronen gevraagd hebben om dat te stockeren en dat vraagt meer energie met een grotere kans dat er iets fout loopt? Raar toch? Een paar voorbeeldjes. Recent was er een Chinese wiskundige die claimde een belangrijk openstaand probleem opgelost te hebben, zijn naam: Mochizuki. Hoe onthoud je dat? Simpel: de naam begint met 'mochi' en dat staat dicht genoeg bij het Franse 'moche'. Bijkomende associatie: het bewijs zelf werd beoordeeld als lelijk, ontoegankelijk en quasi onbegrijpelijk, 'moche' dus. Er ook op rekenen natuurlijk dat als het eerste gedeelte komt de rest er vanzelf uitrolt. Het heeft gewerkt tot nu toe. Of jaartallen, wat een genot voor een wiskundige! Een aantal kennen we allemaal. Franse revolutie? 7, 8 en 9 in stijgende volgorde: 1789. Eentje in dalende lijn? Het hoofdwerk van Copernicus: 1543, tevens zijn sterfjaar. De grote brand van Londen? Het getal van het beest: 666, dus 1666. De slag van Hastings deed het met een goedkoper beest: 1066.

Na deze analyse is het duidelijk dat ik een methode moest kiezen om het geheugen uit te besteden. Mijn eerste idee was om de inhoud van een doos op de doos zelf aan te brengen. (Voor ik dit belangrijk

inzicht had, dacht ik nog een inventaris aan elke doos toe te voegen maar dat is een volslagen idiote aanpak want dan staan er uitwendig onbeschreven dozen in een rek, veel geluk daarmee!) Het leek een goed plan maar een paar dingen pleiten ertegen. In de eerste plaats moet je zeer goed nadenken over het schrijfinstrument want wat je zeker wil vermijden na korte of lange tijd is onleesbaarheid omdat de tekst verdwenen is. Een nadeel, dat wel, maar wel oplosbaar (met excuses voor de woordspeling). Het tweede bezwaar weegt zwaarder: de inhoud van een doos kan veranderen. Klinkt misschien raar maar dat heb ik onderweg ondervonden. Object x in doos 1 te midden van objecten y, z ... blijkt beter thuis te horen in doos 2 omdat de objecten a, b ... in die doos meer affiniteit hebben met x en dus verhuist x. Maar dan moet ook de beschrijving aangepast worden.

En nu een voorbeeld van absurd denken, een methode die ik met groot plezier, gewild en ongewild, beoefen. Hoe kan je een beschrijving aanpassen? Als ik op een blad papier de inhoud beschrijf van de doos, dat blad in een doorschijnend hoesje steek en dat vastlijm op de doos dan is alles in orde. Moet ik iets veranderen, hup, blad eruit, verbeteren, blad er weer in. Begint de tekst te verbleken en te verdwijnen, even overschrijven en we kunnen weer verder. Maar het grote gevaar is: wat, als je op een bepaald moment, twee of meer papieren uit de hoesjes haalt om aan te passen? Hoe weet je nadien wat waar thuishoort? Toen kreeg ik een lumineus idee, waarop Einstein jaloers geweest zou zijn! Wat ik in ieder geval niet moest doen was denken dat ik het wel zou kunnen onthouden, zo wijs was ik al. Maar wel het aanbrengen van een tijdelijk merkteken op de doos en hetzelfde teken op het blad papier. Toen kreeg ik een revelatie, waarvoor elke profeet in zwijm zou vallen! Als ik nu eens dat merkteken zou laten staan dan hoefde ik dat papier niet meer op die doos te plakken maar kon het eigenlijk zo goed als overal liggen. Meer nog – mijn brein draaide nu op volle kracht en dat is een huiveringwekkende ervaring voor mijzelf, mijn omgeving en de kosmos – ik zou alle papieren kunnen samenvoegen tot één geheel. Toen kwam de grote ontzuivering, een archiefval die nog maar weinigen hebben meegemaakt: het bleek dat iemand anders het concept van de catalogus al had uitgevonden! Daarmee is het bewijs geleverd dat een oplossing van een probleem wel degelijk een oplossing kan zijn én tegelijkertijd immens teleurstellend.

Het eindpunt was bereikt: ik zou een catalogus samenstellen waarbij elke doos een code zou krijgen en de catalogus de inhoud van de doos met die code zou beschrijven. Waarom papier? Nergens meer voor nodig, dus elektronisch. Dat is het geworden: een excelbestand op de computer, getiteld 'archief'. Soms is het echt gemakkelijk om de dingen te benoemen met de naam die ze hebben of die ze toegekend hebben gekregen. Ik kom nog terug op dat curieuze naamgevingsproces.

Die 'paar' dingen dus want daarover moet ik het hebben. Ze zijn er geleidelijk aan bijgekomen want het grappige aan de hele situatie is dat het zo netjes en zo homogeen begonnen was. Waarmee werden de eerste dozen (en niets anders dan dozen) gevuld? Uiteraard met de oudste jaargangen van tijdschriften waarop ik al een eeuwigheid geabonneerd ben en die flink wat ruimte innamen in mijn werkruimte. Dat ging prima. De ene na de andere doos kreeg een plaats en codes toegewezen, in het bestand een uitermate droge beschrijving van de doos in kwestie en nieuwe leegte geschapen in het bureau. Tegelijkertijd sloop in mijn hoofd het begin van twijfel binnen. Het is een gekend fenomeen. Je bent een opdracht aan het uitvoeren en door die daad zelf word je geplaagd door de zingevingsvraag: waarom doe ik dit? Zoals een goede vriend het vrij beknopt en vrij scherp wist samen te vatten bij het zien van het archief: "Inscannen de hele boel en weggoeien". Ik had er niet meteen een antwoord op want ik moet bekenen dat, als ik een artikel nodig heb uit een van die tijdschriften voor een academische tekst die ik aan het schrijven ben, ik vaak niet op zoek ga naar de papieren versie maar via het internet een elektronische versie download. Waarom? Omdat het zoeken in een papieren wereld die ik nochtans zelf in het leven heb geroepen mij veel meer tijd vraagt dan het zoeken in een virtuele ruimte waar afstand een betekenisloos begrip is (als het meezit tenminste). Het belangrijke onderscheid tussen aan de ene kant grasduinen, vastnemen, terugleggen, doorbladeren, fragmentje lezen hier en daar, wegmijmeren, uiteindelijk niks vinden en, aan de andere kant, de honderd meter sprint. Daarom is het tweede een olympische discipline en het eerste helaas niet. (Wie denkt dat zo'n gedachte als onnozel moet worden beschouwd wil ik er graag op wijzen dat in de vroege fase van de moderne Olympische Spelen er medailles werden uitgereikt voor architectuur, literatuur, muziek, schilderen en beeldhouwen. *Mens sana in corpore sano*, iets van dien aard?)

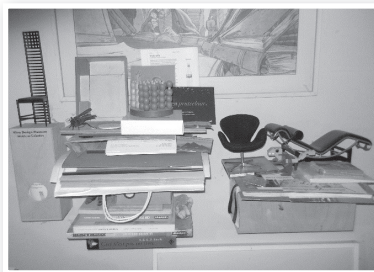
Waarom dan toch al die rommel bijhouden? Omdat ik er geen afscheid van kan nemen? De kans is zeer groot. Omdat ik een ideaal van volledigheid wil nastreven? Eveneens grote kans maar, zoals zal blijken uit dit boek, wat een futiele onderneming. Omdat ik, net zoals Peter Greenaway, gefascineerd kan zijn door het teloorgaan, het kapotgaan, het verminderen, het verdwijnen ... Geen morbide, wat perverse fantasie, zeker niet, maar eerder de vraag waarom? Waarom gaat alles kapot? Of lijkt het toch zo te zijn? Is dat onvermijdelijk? En hoe kunnen/moeten/zullen we ermee omgaan? Het is vanuit die twijfel dat, merkwaardig genoeg, dit boek gegroeid is. Dan toch orde uit chaos, om het al te groots uit te drukken?

Het is zeer geleidelijk gebeurd. De eerste dingen die verschenen, naast de tijdschriften en de boeken, waren uiteraard dingen die er vrij dicht bij aanleunden. Er zijn nu al een paar dozen gevuld met notities, schetsen en ontwerpen van artikels en boeken, grofweg, al het materiaal dat aanleiding heeft gegeven tot een of andere vorm van publicatie in een tijdschrift of bij een uitgever. Ik heb er geen enkel probleem mee indien iemand zou oordelen dat dit toch meer van hetzelfde is, papier met inktvlekken op, maar er is één fundamenteel verschil. Dit materiaal heeft betrekking op mijzelf en is niet meer 'afstandelijk'. Een exemplaar van *New Scientist* of *The New York Review of Books* is precies dat. Het verschilt in niets van een ander exemplaar dat destijds in krantenwinkels en boekhandels heeft gelegen. Leg twee zulke exemplaren naast elkaar en je kan niet weten welk exemplaar het 'mijne' is. 'Mijn' in deze context betekent dat ik ervoor betaald heb. Ik kom er later uitgebreid op terug in hoofdstuk drie maar ik veronderstel dat we het hebben over exemplaren die net van de pers zijn gerold. Exemplaren die doorheen het systeem van de post zijn gegaan zullen in veel gevallen gemakkelijker van elkaar te onderscheiden zijn door alle beschadigingen die ze hebben opgelopen tijdens het hele proces. Die notities daarentegen zijn wel degelijk van mij, dat ben ik.

Droom. Honderdvijftig jaar na mijn overlijden probeert een androïde onderzoeker van de Algemene Universele Universiteit – Vlaanderen, te reconstrueren hoe koolstofgebaseerde levensvormen, en meer in het bijzonder mensen, in de eenentwintigste eeuw aan onderzoek deden. In de androïde samenleving is dit een uitermate interessant onderzoeksonderwerp omdat ze hadden vastgesteld dat die levensvorm nauwelijks gebruikmaakte van door-

gedreven *machine learning*, zogenaamde *deep learning*, en toch in staat was vrij complexe problemen op te lossen. Er was geen sprake bij de mens van het checken van miljarden gevallen per seconde om er patronen en structuren uit te distilleren. Integendeel, het menselijk brein schitterde eigenlijk door zijn traagheid. En toch zo succesvol. Alleen grootschalige problemen, zoals een pandemie, dat wilde niet echt lukken. De androïde onderzoeker had zich bovendien toegespitst op een bijzonder speciale vorm van onderzoek, meer bepaald wat in oudere menselijke teksten werd omschreven als filosofie. Het was helemaal niet evident om te achterhalen wat dat nu precies was. Voor de enen was het een vorm van mythevorming om met sociaal geconstrueerde fictieve concepten de leefomgeving zin te geven, voor anderen was het een breinmodule die coördineerde tussen andere breinmodules om conflicten op te lossen en dwarsverbanden te creëren. Door de studie van zogenaamde ‘filosofen’ hoopte men materiaal te verzamelen dat meer fotonen zou kunnen werpen op deze kwestie. En zo staat op een dag deze superieure intelligentie voor het archief in een garage in een huis in een straat in wat toen blijkbaar een stad werd genoemd. Het beslist meteen dat de dozen met tijdschriften en boeken weg mogen maar niet de dozen met ‘persoonlijke’ – een term waaraan mensen blijkbaar heel veel belang hechtten – notities want daaruit kan iets geleerd worden. Dat is het verschil. *Einde droom.*

Maar bij notities bleef het niet. Aangezien alles in het rek oorspronkelijk uit mijn bureau kwam, ben ik beginnen nadenken over hoe mijn bureau eigenlijk samengesteld is. Had men mij de vraag gesteld wat er allemaal staat dan zou ik spontaan geantwoord hebben met de beschrijving die ik in het begin van dit hoofdstuk heb gegeven. Maar die klopt helemaal niet. Er staan nog zovele andere dingen, niet van papier. Ik som er een paar op: cd’s en dvd’s van allerlei slag, mijn oude houten fichebakken met papieren steekkaarten, een schaalmodel van de *Space Shuttle*, een hele reeks houten denkpuzzels, een LEGO®-model van de *Sydney Opera House*, een stel speelkaarten met daarop priemgetallen → en dan vergeet ik nog de muren met schaalmodellen van stoelen (Vitra

voor wie het kent) van, onder andere, Le Corbusier, Mackintosh en Rietveld, en een poster van François Schuiten. Waren de notities al vrij persoonlijk dan wordt dit heel erg persoonlijk. Elk van deze objecten heeft een geschiedenis die iets zegt over mijn leven. Zoiets heeft een naam en gek genoeg ben ik er al jaren mee bezig en heb ik er al vaak over geschreven, namelijk een rariteitenkabinet of *Wunderkammer* of *cabinet de curiosités* (zie hoofdstuk vier).

De *Space Shuttle*, bijvoorbeeld, is verbonden met de eindperiode van het schrijven van mijn doctoraat (1982-1983). Toen het werk niet vorderde, wanneer de spanning te groot werd vanwege de tijdsdruk, wanneer ik gewoon geen goesting had ... dan knutselde ik aan dat ding. Zeer minutieus, met respect voor alle details, geschilderd zoals het hoort, de juiste klevers op de juiste plaats. Ondertussen heeft de tijd zijn werk gedaan zonder enig vooruitzicht er mee te stoppen en begint het precieuze object zijn quasi perfecte toestand ooit te verliezen. Venijnig probleem: de LEGO®-maquette is een veel langer leven beschoren maar over het gebruikte materiaal kan een behoorlijk boompje opgezet worden. Gaat lang leven ten koste van het milieu? Een vrij paradoxaal idee. Ik kan langer leven omdat ik aan de omgeving energie onttrek, daardoor die omgeving verarm tot het punt dat ze onleefbaar wordt maar dan kan ikzelf ook niet langer leven. Conclusie: ook als ik langer kan leven, zal ik niet langer leven. Dat is pas een besef van sterfelijkheid. Let wel LEGO® belooft beterschap: vanaf 2030 zal het basisproduct voor de bouwstenen suikerriet zijn en niet langer plastic. De nieuwe steentjes zullen dus afbreekbaar zijn en dat interpreteren we terecht als zeer goed nieuws. “Kan dit kapot gaan?”, “Jazeker, na verloop van tijd blijft er niets van over!”, “Ah, prima, dan wil ik er graag zo een.” Deze korte uitweiding geldt voor elk van deze objecten. Dus ik werk in een rariteitenkabinet waarvan ik blijkbaar zelf ook deel uitmaak, het raarste stuk in de collectie.

Het gevolg laat zich raden: het archief hield op een archief te zijn. Nog voor het goed en wel geboren is, heeft het al een fundamentele transformatie ondergaan. Sta ik voor het rek dan sta ik naar mezelf te kijken. Had ik het dan volledig mis en gaat het dus wel om een vorm van reïncarnatie? Het rek heeft heel veel kans om mij te overleven en dus is het een monument in wording. Wil dit zeggen dat, in de mate dat deze vreemde gedachtegang klopt, het archief-rariteitenkabinet meer een kunstwerk dan een gebruiksvoorwerp is? Indien zo, dan

hoeft mijn begin van twijfel geen verder verloop te kennen want, als het een kunstwerk wordt, is het ook volkomen aanvaardbaar dat je er niets meer mee doet. Het utilitaire aspect ervan verdwijnt op de achtergrond. Ik vond het ook een zeer aantrekkelijke gedachte: daar staat een vrij groot ding en het is niet langer bruikbaar. Hoe persoonlijker het wordt, hoe onnuttiger. Mooi! De wereld heeft er dus een kunstwerk bij. Origineel? Echt niet, Kurt Schwitters, wellicht niet ten onrechte een van de bekendste dadaïsten, heeft zijn huis in Hannover – zo stond hij ook bekend, de Hannover-dadaïst, een erenaam die je liever niet had gekregen – over meerdere verdiepingen tot kunstwerk omgebouwd →. Maar dat was niet mijn bedoeling want het gaat niet om het gehele huis, enkel om een rek in de garage.

Dus sedert dat besef goed en wel doorgedrongen is, is het archief een kunstwerk geworden. Wat een curieuze evolutie. Een naam heb ik nog niet, maar dat komt wel. Bovendien laat het zich, net zoals een fresco, niet transporteren. Het archief is verbonden met mijn bureau, verbonden met dit huis en dus hoort het hier ‘thuis’. Het kan dan ook alleen maar hier bekeken en bewonderd worden. Het zou een mooie tentoonstelling kunnen worden. Na *Chambres d’amis*, de spraakmakende en schitterende tentoonstelling door Jan Hoet bedacht, *Garages d’amis*. Dat is trouwens een aparte studie waard. Wat gebeurt er in garages? Zijn het wel zulke passieve ruimtes als men doorgaans denkt? Is een atelier-met-een-auto-die-in-de-weg-staat niet een betere omschrijving? Speelruimte? *Man Cave* (wat een gruwelijke benaming, wat moet een vrouw dan doen? Dom van mij om zo’n vraag te stellen want er is al een antwoord: een *She Shed*. En de kinderen wonen in het huis, neem ik aan)? Een kunstwerk in de garage is dus niet zo’n gek idee. Goed.

Dit gevolg heeft ook weer een gevolg, zo gaat dat. Nu het rek een kunstwerk geworden is, stelt zich onvermijdelijk de vraag waarvoor de catalogus dient. Antwoord: voor niets meer. Want de bedoeling van zo’n boek is om dingen terug te vinden. Maar dat hoeft niet meer dus weg ermee. Wat ook niet kan want dan verdwijnt de archiefkant helemaal uit het beeld en het is en blijft ook een archief maar dan wel een archief-kunstwerk. Dus bewaren en voortwerken. Maar er is geen noodzaak meer om een precieze inhoudsbeschrijving te geven. “Doos [hier de code van de doos] bevat volgende items: a, b, c ...” Waarom zou de catalogus geen onderdeel kunnen uitmaken van het rariteiten-